



Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”
www.teatrnn.pl
ul. Grodzka 21
20-112 Lublin
tel. +48 81 53 258 67

Projekt dofinansowany ze środków
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

PRZEWODNIK PO SZLAKU PAMIĘCI „LUBLIN. PAMIĘĆ ZAGŁADY”



Szlak Pamięci „Lublin. Pamięć Zagłady” przygotowany przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” na 75 rocznicę początku likwidacji getta upamiętnia zagładę lubelskich Żydów. W roku 1939 w 120-tysięcznym Lublinie żyło prawie 43 tysiące Żydów. W czasie wojny zostali oni wymordowani przez Niemców, a dzielnica żydowska zniszczona. Miejsca, w których przez lata toczyło się codzienne życie tej społeczności uległy radykalnej zmianie. Zniknęły całe ulice, wyburzono budynki – w ich miejsce powstały nowe drogi, parkingi, osiedla. Pustka jaka powstała po lubelskich Żydach jest dramatyczną formą ich nieobecności.

SZLAK PAMIĘCI – MIEJSCA UPAMIĘTNIENIA

Umschlagplatz – Instalacja artystyczna „Nie/Pamięć Miejsca”

W tym miejscu przebiegała zakończona rampą bocznicą kolejowa, z której od 17 marca do 14 kwietnia 1942 r. niemieckie władze okupacyjne deportowały do obozu zagłady w Bełżcu ok. 28 tysięcy Żydów. Zniszczenie żydowskiego Lublina było początkiem „Akcji Reinhardt” mającej na celu wymordowanie wszystkich Żydów na terenie Generalnego Gubernatorstwa.

Droga z miejsca po synagodze Maharszala na Umschlagplatz przy ulicy Zimnej

Szlak Pamięci wyznaczający drogę, którą Żydzi z getta na Podzamczu prowadzeni byli na bocznicę kolejową, znajdującą się na terenie rzeźni miejskiej. Od 17 marca do 14 kwietnia 1942 r. ze znajdującej się tam rampy niemieckie władze okupacyjne deportowały ok. 28 tysięcy mężczyzn, kobiet i dzieci do obozu zagłady w Bełżcu. „Widziałam trasę ludności żydowskiej, która szła na rampę do rzeźni. Ten tłum tak sunął. To nie było tak, że oni przeszli – tylko szli, szli i szli. To był taki szurgot – ja ten dźwięk pamiętam. Szurgot butów po bruku. I do tego rozmowy, i do tego dodatkowo strzały. Patrzyłam z drugiego piętra, więc mi się wydawało, że same głowy widzę i tobołki. Tak, jakby kamienny bruk szedł, bo głowy okrągłe i tobołki okrągłe. Tak jakby szła ulica, kamienny bruk”. Wiesława Majczak - relacja świadka historii.

Obszar getta na Podzamczu

Getto na Podzamczu w Lublinie, utworzone w 24 marca 1941 roku z rozkazu gubernatora dystryktu lubelskiego Ernsta Zörnera, zostało wytyczone w obrębie dawnej dzielnicy żydowskiej, istniejącej w Lublinie od końca XV w. Obszar getta na Podzamczu obejmował getto A – fragment dzisiejszej dzielnicy

Śródmieście, i getto B – fragment dzisiejszego Starego Miasta. Na tym terenie Niemcy zgromadzili ok. 43 tys. Żydów.

Teren nieistniejącej dzielnicy żydowskiej na Podzamczu

Dzielnica żydowska kształtowała się na Podzamczu od XV w. i funkcjonowała do czasów II wojny światowej. W okresie międzywojennym centralną ulicą Podzamcza była ulica Szeroka, a Żydzi stanowili 1/3 wszystkich mieszkańców Lublina. Podczas wojny i po jej zakończeniu dzielnica żydowska na Podzamczu i została wyburzona – ulice, budynki, synagogi, domy i przylegająca do nich zabudowa zostały zrównane z ziemią. Pozostała część getta na Podzamczu została przebudowana.

Dom Jakuba Głatszejna, ul. Jateczna 25

W tym miejscu do 1942 r. stał dom, w którym urodził się wybitny poeta języka jidysz Jakub (Jankew) Głatszejn (1896-1971). W Lublinie zdobył wykształcenie religijne i świeckie. W 1914 r. wyemigrował do USA i zamieszkał w Nowym Jorku. Lublin był stale obecny w jego twórczości. Po II wojnie światowej pisał wiersze, będące m.in. reakcją na tragedię Zagłady.

Latarnia Pamięci

W miejscu dawnej dzielnicy żydowskiej została zapalona symboliczna „wieczna lampka” jako upamiętnienie światła, którego już nie ma. Zapalona latarnia nie gaśnie ani w dzień, ani w nocy. Ma przypominać o żydowskim mieście i jego mieszkańcach. Jest świadectwem naszej Pamięci. Latarnia została zapalona jesienią 2004 roku.

Teren getta szczątkowego na Majdanie Tatarskim

W tym miejscu przebiegała historyczna ul. Rolna, główna ulica utworzonego przez niemieckie władze okupacyjne getta szczątkowego na terenie dzielnicy Majdan Tatarski, skąd wysiedlono polskich

mieszkańców. Po 17 kwietnia 1942 r. przesiedlono tu ok. 8 tysięcy Żydów pozostałych przy życiu po likwidacji getta na Podzamczu. Około 3 tysiące nieposiadających zezwolenia na pobyt zamordowano w Lesie Krępieckim. Po kolejnych selekcjach Żydzi zostali skierowani do obozu na Majdanku oraz do getta w Piaskach, skąd trafili najprawdopodobniej do obozu zagłady w Sobiborze. 9 listopada 1942 r. niemiecka policja bezpieczeństwa przystąpiła do ostatecznej likwidacji getta. Ok. 3 tysiące Żydów doprowadzono na Majdank, a kilkudziesięciu do obozu pracy przy ul. Lipowej i do więzienia na Zamku Lubelskim. Ok. 190 osób, w tym członków Judenratu i policji żydowskiej, rozstrzelano na miejscu. Nielicznym osobom udało się uciec.

Miejsce egzekucji dzieci z ochronki i ich opiekunek

W tym miejscu, 24 marca 1942 r., policja niemiecka zamordowała ponad sto dzieci z żydowskiego sierocińca przy ul. Grodzkiej 11 oraz ich opiekunki. W 1948 r. szczątki ofiar zostały przeniesione na nowy cmentarz żydowski w Lublinie przy ul. Walecznych.

Teren nieistniejącej dzielnicy żydowskiej na Wieniawie

Tu znajdowało się przedwojenne przedmieście Wieniawa, założone jako odrębne miasteczko na początku XVII w., włączone do Lublina w 1916 r. Do 1939 r. Żydzi stanowili ok. 70 proc. jego mieszkańców. Centrum Wieniawy stanowił rynek, obok którego znajdowały się synagoga, dom modlitwy i cmentarz. W maju 1940 r. Niemcy wysiedlili Żydów na Podzamcze, a budynki i cmentarz żydowski zostały zniszczone. Na miejscu części cmentarza i rynku wieniawskiego został wybudowany stadion mający służyć ludności niemieckiej.

www.pamiec.teatrnn.pl

